

Zondag 15 juli
Doopsgezinde kerk Rotterdam

Voorganger: dr. Tjaard Barnard
Perspectief: Intellectueel

Orgelspel

Welkom

Aansteken van de kaars

Stilte

Zingen lied 283: In de veelheid van geluiden

Bemoediging en groet

Onze hulp is in de naam van de Heer
Die hemel en aarde gemaakt heeft
Die trouw houdt tot in eeuwigheid
En die niet loslaat het werk van zijn handen.

Genade zij u en vrede
Van God onze Vader
En van Jezus Christus, de Heer.
Amen.

Zingen 281: 1, 2, 3 en 10

Gebed

Eeuwige God,

Daar zijn we, samengekomen in uw huis.

Samengekomen zoals we zijn.

Als uw gemeente zijn we één, maar tegelijkertijd zijn we erg verschillend.

Zo is het ook met wat we hier zoeken.

Soms zoeken we bemoediging, als het leven ons niet meevalt.

Soms zoeken we gezelschap, als we ons eenzaam voelen.

Soms zoeken we houvast, als alles losgeslagen lijkt te zijn.

Soms proberen we iets te begrijpen van wat ons overkomt in ons bestaan.

Met talloze vragen komen we samen.

Tegelijkertijd hopen we allemaal dat u ons roept.

Dat u ons wilt dragen, gewoon zoals we zijn. Ieder met ons eigen vragen.

U wilt tenslotte al sinds mensenheugenis met ons zijn. U draagt uw mensen, hoe ze zijn, wie ze zijn.

Erbarm u dan ook over ons.

Amen.

Zingen lied 833 (3x) Take, o take me as I am

Inleiding

Geloven in perspectief is het thema van onze nieuwe reeks zomerdiensten. Zes keer zult u een verhaal horen dat het geloof belicht vanuit een bepaalde invalshoek. Uw predikanten hebben zich laten inspireren door een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Dat bureau stelt dat er onder moslims heel verschillende types gelovigen te vinden zijn.

De types zijn:

Vroom en binnenshuis,
Strikt praktiserend,
Seculier,
Cultureel en
Selectief.

Eigenwijs als uw voorgangers zijn, hebben we één type toegevoegd, met een schuin oog kijkend naar vrijzinnigen van allerlei snit: de intellectueel. Aan mij de eer om juist met deze toevoeging onze reeks te beginnen.

Lezing Spreuken 1: 1-7

¹In dit boek staan de wijze lessen van Salomo. Salomo was een zoon van David, en hij was koning van Israël.

²Door deze lessen leren mensen hoe ze moeten leven. Ze worden er wijs en verstandig door. ³De lessen helpen mensen om eerlijk en goed te leven. ⁴Ze helpen jonge mensen om verstandig te worden en geen domme dingen te doen.

⁵⁻⁶Ook mensen die al wijs en verstandig zijn, moeten luisteren naar deze woorden en deze goede raad. Dan worden ze nog wijzer, en dan zullen ze de lessen van wijze mensen nog beter begrijpen.

⁷Je kunt alleen wijs worden als je eerbied hebt voor de Heer. Mensen die geen eerbied hebben voor de Heer, willen geen dingen leren. Zij willen niet wijs worden.

Zingen 825: 1, 2 en 4

Lezing Marcus 10: 13-16

¹³Er waren mensen die kinderen bij Jezus brachten. Ze wilden graag dat hij de kinderen zou aanraken. Maar de leerlingen hielden die mensen tegen.

¹⁴Toen Jezus dat zag, werd hij kwaad. Hij zei: ‘Laat die kinderen bij me komen. Houd ze niet tegen. Want Gods nieuwe wereld is er juist voor hen.

¹⁵Luister goed naar mijn woorden: Je moet openstaan voor Gods nieuwe wereld. Net zoals een kind dat doet. Anders kun je er niet binnenkomen.’

¹⁶Jezus sloeg zijn armen om de kinderen heen. Hij legde zijn handen op hen en zegende hen.

Lied 782

Overdenking

Toen Remonstranten een paar jaar geleden met hun reclamecampagne begonnen, gaf dat allerlei commotie. Intern en extern vroeg men zich af of het nu wel bij een kerk zou passen om reclame te maken. En als je dat dan deed, hoe zou je dat dan moeten doen? Mag je bijvoorbeeld je richten op een heel specifieke doelgroep? Het Evangelie is tenslotte toch voor iedereen bedoeld. Niet alleen – om even alle vooroordelen direct op tafel te leggen – voor witte, hoger opgeleiden, liberalen, witte wijn drinkende intellectuelen uit Kralingen en Hillegersberg die vroeger, toen het nog mocht, zich graag kleedden in een mooie bontmantel. Zou het wel christelijk zijn om bij het folderen voor onze activiteiten te selecteren op postcodegebied?

Als Remonstranten zeggen we het tenslotte zelf al in het tweede artikel van onze Remonstrantie uit 1610:

Dat [...] Jezus Christus, de Zaligmaker van de wereld, voor allen en voor ieder mens gestorven is, zo, dat Hij voor allen door de dood van het kruis de verzoening en de vergeving der zonden verworven heeft [...].

Kortom: broeders en zusters, wat moeten we eigenlijk met die zes perspectieven van geloven? Kan dat wel, is dat wel ok?

Daarover wil ik met u nadenken. Als altijd is mijn preek in drie stukken verdeeld.

- Hoe je het wendt of keert, elke kerk richt zich op een bepaalde doelgroep.
- Veel vrijzinnigen geloven intellectueel
- Dat is mooi, maar ook niet alles!

· De bepaalde doelgroep

Daarom begon ik in de inleiding te vertellen, dat de Remonstrantse Broederschap in haar campagne verleid werd om duidelijk te maken wat haar doelgroep zou moeten zijn. Elke reclameman weet dat je je niet tegelijkertijd op de hele wereld kunt richten. Zonder focus kom je nergens. En laten we eerlijk zijn: dat is zo oud als de weg naar Rome. Zelfs binnen het christendom. De apostel Paulus begon niet met van de daken te roepen hoe geweldig het Evangelie was. Eerst trok hij langs de synagoge om de daar aanwezigen joden en mensen die geïnteresseerd waren in het jodendom, het goede nieuws te brengen. Pas toen dat niet lukte, richtte hij zich op een nieuwe doelgroep. Boze tongen zouden zelfs kunnen beweren, dat hij daartoe zijn boodschap veranderde of aanpaste. Pas toen hij een nieuwe doelgroep had – de heidenen – bleek het handig te zijn om de nadruk te leggen op het feit dat iedereen welkom was bij Jezus. In Jezus zou er geen onderscheid meer zijn tussen arm en rijk, slaaf en vrije, tussen man en vrouw en uiteindelijk ook niet tussen jood of heiden. Paulus kreeg hier ruzie over met Petrus, die zich dat allemaal – waarschijnlijk zeer terecht – niet herinnerde uit de woorden van Jezus. Want laten we eerlijk zijn: Jezus was een jood die zich richtte op zijn geloofsgenoten. Niet op de hele wereld. Paulus wilde verder kijken en schafte daarom de joodse spijswetten en vooral ook de besnijdenis af. Niet onhandig natuurlijk, want dat was toch best een beetje een belemmering voor het werven van nieuwe mensen.

Wat ik maar zeggen wil, al vanaf het allereerste begin dachten christenen na over de vraag hoe je mensen zou kunnen bereiken en ook wie. Verschillende doelgroepen kon je bereiken binnen de kerk, doordat de ene kloosterorde zich specialiseerde in een andere doelgroep dan de andere. Binnen het protestantisme had je daar een rijke waaier aan kerken voor. Niet alleen onderscheiden naar theologie, van een vrijzinnige kerk zonder God tot een zwarte kousenkerk, maar ook bijvoorbeeld de Gereformeerden van Abraham Kuyper die zich richtten op de Kleyne

Luyden. Elke feitelijke kerk richt zich in de praktijk op een groep mensen die net zo is als zij zelf zijn.

· Vrijzinnigen geloven intellectueel

Daarbij kom ik bij deel twee. Namelijk hoe de vrijzinnigheid zich altijd heeft gericht op het denkende deel van de natie.

Dat geldt natuurlijk niet alleen voor Remonstranten die hier prat op gaan. Hoe je het wendt of keert, het geldt natuurlijk ook voor vrijzinnigen in een breder verband: doopsgezinden, vrijzinnige protestanten, vrijzinnigen verzameld in wat vroeger de Nederlandse Protestantenvbond heette en ook nog andere groepen daaromheen.

Vrijzinnigen begonnen zich te organiseren toen ze bij de opkomende wetenschap in de negentiende eeuw niet genoeg ruimte kregen voor hun kritische beschouwingen. Wie het wereldbeeld van Darwin serieus nam, ging als vanzelf op een andere manier geloven. Wie de natuurwetenschappen relevant vond, kwam vanzelf in de knoop met de klassieke bijbelopvatting, die wonderverhalen wel erg letterlijk nam.

Vrijzinnigen waren vanouds een apologetische beweging. Het waren gelovigen die hun best deden om het geloof te verdedigen. Tegen de atheïstische allesweters die het geloof iets van het verleden vonden en tegen de juist zeer gelovige allesweters die nergens aan durfden twijfelen, omdat dan het hele bouwwerk van het geloof zou instorten.

Vrijzinnigen geloofden dat het geloof zo sterk was, dat je het met een kritische, wetenschappelijke, intellectuele blik niet omver zou werpen. Geloof heeft het niet nodig om je hersens uit te zetten. Juist als je blijft nadenken, kan het geloof verdiept worden.

Dat is, denk ik, wat veel nieuwe doopsgezinden of remonstranten bij ons vinden. De ruimte om zichzelf te zijn. De ruimte om zelf invulling te geven aan hun geloof. De ruimte om te blijven nadenken, terwijl er ook iets is als het gevoel dat niet te beredeneren valt.

Alleen al om die mensen bij het geloof te houden of een plek te geven om te kunnen blijven geloven, is het goed dat Remonstranten campagne voeren en dat Doopsgezinden hun geluid laten horen in de wereld. Als we het geloof overlaten aan de Antoine Bodars van deze wereld of de Kezen van der Staaij dan wordt het maar een armzalig perspectief. Dan vervalt het geloof voor zovelen die er nog wat aan zouden kunnen hebben.

· Alleen intellectueel is ook niet alles

Tegelijkertijd – en daarmee kom ik bij mijn derde deel – is dat intellectualistische geblaat van vele vrijzinnigen ook niet alles. Hoe leuk het ook is om over van alles en nog wat telkens maar te blijven doordenken. Hoe fijn het is om erg belezen te zijn en in elke preek de nieuwste literatuur of de meest moderne filosoof aan te halen. Hoezeer vrijzinnigen ook goed zijn om telkens te vertellen wat ze niet meer geloven, dingen waarvan ze denken dat geen zinnig mens er meer in zou kunnen geloven, als we daarbij zouden blijven, wordt het wel heel kaal.

Geloven is tenslotte meer dan nadenken. Je kunt heel lang nadenken, maar het is maar de vraag of je daarmee tot de kern van je bestaan komt. Vraagt geloven uiteindelijk niet een overstap van denken naar gevoel? Heb je, ten diepste, niet een sprong in het duister nodig om verder te komen?

Afgelopen dinsdag mocht ik spreken bij een bijzondere uitvaart. Het ging om een hoogbejaarde dame die in 1943 belijdenis had gedaan in de Remonstrantse Kerk. Onder begeleiding van mijn voorganger dominee Hanneke Meyer had zij een geloofsbelijdenis gemaakt, die nog steeds bewaard was. Het was een bijzonder werkstuk van deze jonge vrouw van 21. Nu, 75 jaar later, was haar worsteling met het geloof nog herkenbaar. Ze vertelde over haar vraag in het geloof, toen ze een vriendinnetje van joodse afkomst had weggebracht naar de plek waar Joden verzameld

werden. Wat er met haar zou gebeuren, dat wist ze niet. Maar ze nam aan dat het niet goed was. Hoe kon je in een God geloven, die dat toeliet? Zo schreef ze ook over moeilijke ervaringen in haar eigen leven. En toch durfde ze geloven. Vond ze het belangrijk om geloofsbelijdenis te doen.

Zo schreef ze:

Met begrijpen zal 't niet gaan.

Grijp het onbegrepen aan

God is liefde.

Begrijp me goed, het geloof wordt niet aantrekkelijker als je er alleen maar in kunt geloven omdat het absurd is. Credo quia absurdum, ik geloof omdat het absurd is, zei de kerkvader Tertullianus al. Dat geloof, als dat het enige is, is een belediging voor het menselijke verstand waarmee schepselen ook gezegend zijn. Het tegenovergestelde standpunt van de middeleeuwse theoloog Anselmus van Canterbury, credo ut intelligam, ik geloof opdat ik begrijp, is ook niet alles. Want is begrijpen nu het uiteindelijk doel van geloven?

Misschien is het wel zo, dat geloof, hoe je het wendt of keert, voor ons allebei nodig heeft. Een nuchter verstand, dat ons bij de les houdt. Dat maakt dat we onszelf ruimte kunnen geven om te geloven, dat we er met andere mensen over kunnen praten, zonder dat we ons belachelijk voelen. Tegelijkertijd hebben we het ook nodig, om verder te komen, dan ons denken. Met je verstand alleen kom je er niet, zo zei de Franse theoloog en filosoof (en wiskundige en nog veel meer) Blaise Pascal het al: het hart heeft zijn redenen die de rede niet kent.

Waar is schoonheid zonder gevoel? Wat blijft er over van liefde of verliefdheid als je het alleen maar met je hoofd beredeneert? Ik denk dat je dan maar weinig overhoudt. Dat het leven heel saai en vervelend wordt als je alleen maar uit wilt gaan van wat je strikt rationeel kunt betogen.

Hoe graag wij ook willen nadenken, hoezeer een prachtige, intellectuele preek onze ijdelheid ook streelt en ons nadenkend naar huis toe stuurt, het is de vraag wat we eraan hebben, als het leven met al zijn moeilijkheden over ons heen komt. Als we ziek worden en minder kunnen dan vroeger. Als ellende en verdriet ons overvalt. Als we ons in de steek gelaten voelen door de mensen en amper weten hoe we verder komen. Met alleen maar verstandige woorden kom je er dan niet. Dan heb je het nodig, om ergens houvast te vinden. Om te grijpen, naar iets waarvan je intellectueel niet weet of het bestaat, maar waar je toch je hoop op vestigt.

Geloven vraagt dan misschien een kinderlijk vertrouwen, zoals we ook al hoorden in het Evangelie, waar Jezus uitspreekt dat je het Koninkrijk niet bereikt, wanneer je het niet als een klein kind wilt ontvangen. Als je je in alle vertrouwen, maar misschien ook wel rijkelijk naïef ervoor openstelt. De Franse filosoof Paul Ricoeur sprak in dit verband over een tweede naïviteit.

Tweede naïviteit kan dan omschreven worden als “ een geloof dat de kritiek van het atheïsme... overstijgt, zodat een Godsbeleving mogelijk wordt.... Kortom, het betreft hier een herwonnen geloof dat niet meer naïef is, omdat het beproefd is door de kritiek van het atheïsme en deze kritiek positief verwerkt en geïntegreerd heeft”.

Wie alleen als intellectueel wil geloven, blijft misschien steken in de eerste en laatste fase van de kritiek. De vraag is of je die kritiek wilt overstijgen. Of je ergens ruimte vindt, met serieus nemen van alle kritiek, om ergens toch iets te geloven. Om je te laten inspireren door waarden en gedachten die misschien niet letterlijk te nemen zijn, maar toch betekenis hebben.

Met dat perspectief wil ik u en mijzelf vanmorgen naar huis sturen. Een zoekend en wenkend perspectief. Geloof dat elke zinnige twijfel serieus neemt, maar er niet als een konijn in het felle licht van de stroper, in blijft stil staan. Geloven als beeld van opnieuw en verder kijken. Van ruimte maken naast denken, voor het hart en het gevoel. Voor een besef dat er meer is, dan ons verstand kan bedenken. Voor een vertrouwen als dat van kind. Voor het geloof dat eerbied voor iets hogers ons verder brengt.

Zoals het meisje van 21 het 75 jaar geleden zei:

Met begrijpen zal 't niet gaan.

Grijp het onbegrepen aan

God is liefde.

Amen.

Orgelspel

Voorbeden, stil gebed, Onze vader (gezamenlijk)

Eeuwige God,

We zijn stil voor u.

We zoeken naar u in de stilte.

We luisteren naar ons zelf.

We spreken uit, wat er in ons hart leeft.

Er leeft vreugde dat we er mogen zijn.

We zijn dankbaar voor wat we ontvingen.

Voor wat we mogen geven aan anderen.

Maar we zijn ook verdrietig over wat ons en de onzen overkomt.

We horen dat mensen die we lief hebben, ziek zijn. Dat mensen niet meer beter zullen worden. We voelen ons onmachtig. We zouden zo graag helpen, maar we staan met lege handen.

We staan zo vaak met lege handen, als we kijken naar uw wereld. Konden we maar meer. Konden we maar echt helpen.

Voor u spreken we onze onmacht uit. Help ons te helpen waar het kan.

Help ons te steunen, als we niet meer kunnen.

Draag ons en uw wereld.

Want zonder uw troost en aanwezigheid kunnen we niet.

In de stilte van ons hart bidden we voor die mensen en dingen, die niemand anders voor ons kan noemen.

Ontferm u over ons, o God, als we bidden in de stilte.

[...]

Al onze gedachten, woorden en gebeden komen samen in het gebed dat uw zoon ook ons heeft leren bidden:

Onze Vader die in de hemel zijt,
Uw naam worde geheiligd;
Uw Koninkrijk kome;
Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel.
Geef ons heden ons dagelijks brood;
En vergeef ons onze schulden,
Zoals ook wij onze schuldenaars vergeven;
En leid ons niet in verzoeking,
Maar verlos ons van de boze.
Want van U is het Koninkrijk
En de kracht en de heerlijkheid
In eeuwigheid. Amen.

Mededelingen

Collecte

Zingen 823

Uitzending en zegen

Bevestigen wij dan ons geloof in een leven van liefde.
Aanvaarden wij onze verantwoordelijkheid voor onze
geloofsgemeenschappen, haar taken in deze wereld, met haar noden en gaan
wij dan van hier naar ons huis en onze levensopdracht, onder Gods zegen.

De Heer zegene en Hij behoede u.
De Heer doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.
De Heer verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.
Amen.

Zingen 416

Orgelspel